

MOTENONDEHÁRA MARANDU

GUARANI HA MERCOSUR: YVYPÓRA TEKOMBA'ETEE MOMBA'EGUASU*

Paraguaiguakuéra hakate'ỹ ha ijaguara iñe'ẽ guaraníre. Upéva upeichaite. Ojoapytépe. Ñemongetahápe paraguaiguakuéra apytépe, ojehechakuaa upéva pukarãme ha ñe'ẽ jepurúpe ha tapichakuéra ojokuaa ha oñemomba'e hese. Hakatu pe ñemboaguara térã momba'e ha'ete oíva ogaháre ha angirũnguéra apytépe. Ambue tendaháre paraguaigua oĩ oñe'ẽ haña. Mbovy tenda oĩ añetehápe oñe'ẽ ha ojepuruha guarani ñe'ẽteháicha.

Péicha jahecha mokõi arapy. Peteĩ Paraguái oipurúva guarani ha ambue ndoipurúséiva ha oipurúva españa ñe'ẽnte, oĩramojepe Léi 4251/10 - Léi Ñe'ẽnguéra Rehegua – omoañetéva ñe'ẽ guarani jepuru. Pytagua ohasáva Paraguái rupi ndaikatúi oike Paraguái teetépe. Ndoikéi Paraguái oñe'ẽva guarani ryepýpe. Hetajey, guarani ojehecha peteĩ tembiasakuerõguáichante, mombyry guive.

Ambue mba'e ojehecharamóva: Pe Paraguái oñakarapu'ã, oñemotenonde ha ikatéva, ha'etévaicha noñeñanduporãiva guaraníme. Oĩramojepe kuatiajehaipy guaraníme ñemuhaguasu, karuharenda, aviõrenda ha ambue tenda rupi, ojehecha ñe'ẽtee imbaretevéva españa ñe'ẽ.

Noñe'ẽ'eséi tembiasakue rehe omoheñoiva'ekue ko apañuái. Peteĩ pytagua ndoguerékói pu'aka omoañete haña upéva. Upéva ikatu ojehecha jesarekoháicharõnte mombyry guive. Ko oje'éva ikatu ndaha'úi oñemomba'eguasu haña.

Upeichaverõjepe, ojehechakuaa Paraguái iñakarapu'ã haña katuete oñemomba'eva'erã imba'ekuerateére ha omopyendava'erã guarani oĩ haña'áme. Upéicharõ ikatúta opavave oñakarapu'ã, ipyenda tekojoja ha yvypóra tekomba'etee toñuahẽ opavavépe. Hakatu ko tembiapo omoñepyrũva'erã paraguaigua. Peteĩ tembiapo Paraguáipe – térã ambue tetãme – ombosako'iva'erã mburuvichakuéra Tetã Paraguaipegua.

* Aguyje che mbo'ehára Selva Acosta-pe.

Péva yvypóra tekomba'etee momba'eguasú. Hetaiterei tapicha oĩ Paraguái pe oguerékóva guarani ñe'ẽ ypyrõ – ha avei ambue tatãnguérápe MERCOSUR-peguáva. Guarani oñemoporãngareko ha ojehechakuaáramo avei oñemomba'eguasú tapichakuéra yvypóra tekomba'etee.

Paraguay Kuatiahaipyé, leipehẽ 17, oñemboguapyva'ekue MERCOSUR ñe'ẽteéramo espanya ñe'ẽ ha portugués. Upeichaite avei oñemboguapyva'ekue leipehẽ 46, Ouro Preto Kuatiahaipyé, omohendávo MERCOSUR ñemboguarã.

MERCOSUR, péicha oguereko mokõi ñe'ẽteénte: espanya ñe'ẽ ha portugués. Ha mba'e oiko guaranígui?

Akóinte oje'e ha ojevavy tuichaiterei, papapy 8 rupive atyñemohu'ã 02/95 mokõiha Reunión Especializada de Cultura-gui oikova'ekue ára 2, jasyoapy, ary 1995-pe omohendahague guarani ñe'ẽteéramo MERCOSUR-pe. Upéva noĩporã ha omokangy tembiapoñeha'ã guaraníre MERCOSUR-pe. Oje'éro guarani ñe'ẽteeha MERCOSURpe atyñemohu'ã rupive, tapichakuéra ikatu he'i ko tembiapoñeha'ã guaraníre natekotevẽiha. Upéva japu. Peteĩ atyñemohu'ã iñambue peteĩ MERCOSUR-pegua kuatiahaipygui.

Peteĩ atyñemohu'ã, omoneĩramojepe tekomba'etee, nombojoajúi tetãnguérápe peteĩ kuatiahaipy téra peteĩ decisión Consejo del Mercado Común-pegua téra peteĩ resolución Grupo del Mercado Común-peguáicha. Guarani ñe'ẽtee haña katuete oĩva'erã peteĩ kuatia omoañetéva (kuatiahaipy, decisión téra resolución).

Hakatu máva ojerureva'erã upéva? Máva ojavova'erã upe tembiapo ikatuhañaicha ojeguereko guarani ñe'ẽteéramo MERCOSUR-pe? Ojehechaháicha, Paraguái pe hetave tapicha ñe'ẽ ipýva guarani ha avei ileiguasu rupive oguereko guarani ñe'ẽteéramo. Upéva mburuvichakuéra paraguáigua oguerekove pu'aka omontenonde haña guarani mombarete.

Oĩ tapicha he'íva ambue tetãnguéra MERCOSUR-pegua ndoguerekoséiva guarani ñe'ẽteéramo. He'íva tetãnguérápegua ndoguerekomo'ãiha ojehepyme'ẽ haña hepýgui. Ndaikatúi oñeimo'ã ko mba'e ndojejeruréirõ. Ndojéjapóirõ mba'eve ha'etévaicha ku ojejukarõguáicha rinoceronte oñeñongatu haña mymbajukaharakuéragui. Ndaikatúi oñeimo'ãnte ndojéjapóirõ.

Ojehechakuaa ñe'ẽ guarani ñepysyrõ peteĩ tekomba'etee momba'eguasú. Peteĩrá péva peteĩ yvypóra tekomba'etee momba'eguasú oĩva heta kuatiajehaipyé tetãnguéra apytépe oñangarekóva avakuérare, ha oñangareko haña peteĩ tapicháre oñeñangarekova'erã ñe'ẽre. Yvypóra tekomba'etee mombarete haña oñeñangarekova'erã ñe'ẽ

guarani. Upéicharõ añoite oñeñangarekóta tapichakuérare oñe'êva guarani ojeguereko hağua peteĩ ñembojoaju añete tetãnguéra apytépe.

Péicharõ hasýta ojejoko ha ndaikatumo'ãi avave ombotove guarani ñe'êteéramo MERCOSUR-pe oñemopyendágui yvypóra tekomba'etee momba'eguasú. Ambue tetãnguéra MERCOSUR-pegua ndaikatumo'ãi ombotove. Paraguái ndaikatumo'ãi avei. Oñeñe'ërõ Paraguáigui oje'eva'erã oguerekoha guarani ñe'êteéramo. Leipehẽ 140 Tetã Paraguái Leiguasúpe, 1992, he'i ñe'ënguerateeha españa ñe'ë ha guarani.

Ko leipehẽ rupi lei'apoharakuéra ojapova'erã leikuéra oñangareko, ojehekombó'e ha oñemyasãi hağua guarani. Ko leipehẽ Tetã Paraguái Leiguasu rupi lei'apoharakuéra ojapova'erã leikuéra Paraguáipe ha avei tetã motenondehára ha imoirũharakuéra ikatu - leipehẽ 4 Léi Ñe'ënguéra Rehegua rupi (4251/10) – ojapo péva ambue tetãnguéra ndive.

Paraguay Kuatiahaipy (1991) he'íva españa ñe'ë ha portugués ñe'ëngueratee oñemboguapy Tetã Paraguái Leiguasu mboyve (1992). Upévare ikatu oje'e guarani noñemoneĩrihague ñe'êteéramo MERCOSUR-pe.

Ndaikatúi oje'e péva Ouro Preto Kuatiahaipy rehe (1994). Ojehairõguare ko kuatia, oñembosako'i MERCOSUR ñemohenda, oñemoneĩmava'ekue leipehẽ 140 Tetã Paraguái Leiguasúpe. Ha ndojejapói mba'eve guarani ñeñangarekorã.

Paraguaiquakuéra oñorãirõva'erã guaraníre – ha oipytyvõva'erã Paraguái Ñe'ënguéra Sãmbyhyha rembiapo porã. Ojehecharõ tetãnguéra mbojoaju, MERCOSUR ndakatúi oiporavo mba'e ñe'ëpa ojepuruse. Guarani ñe'êteeva'erã MERCOSUR-pe yvypóra tekomba'eteégui ha Tetã Paraguái Leiguasúre.

Mba'éicha oĩ ñe'ë guarani MERCOSUR-pe ko'áğa?

Parlamento del MERCOSUR ojapókuri mba'e tuichavéva guaraníre MERCOSUR-pe ha Paraguái Ñe'ënguéra Sãmbyhyha ndive omboguapy peteĩ kuatia ojeporavo hağua ñe'ëasahára guaranimegua. Mokõi ñe'ëasahára omba'apómakuri PARLASUR-pe. Upe mba'e oñemomba'eguasuve ojapógui lei'apoharakuéra MERCOSUR-pegua.

ÑembojojahaJevyRendápendaikatúi ojejapo heta mba'e guaraníre. Ndaikatúi ijehegui omoañete guarani ñe'êteéramo MERCOSUR-pe ha ndoguerekói viru ojapo hağua heta mba'e. Ojejapova'ekue Ñe'ë Guarani Aty Peteĩha Ñembojojaha Jevy Rendápe 2014-pe, oñemoheñói hağua peteĩ ñe'ënguéra ñe'ërysýi guaraníme ojepuruhağuaicha MERCOSUR-pe. Ndahetáiramojepe, upéva pe ikatuvava'ekue ojejapo.

Opaite mba'e oje'évagui, mba'e tuichavéva, ojeguerekova'erã guarani ñe'êteéramo MERCOSUR-pe. Upéva peteĩ ñe'ë tekomba'etee momba'eguasú. Peteĩ yvypóra tekomba'etee mombareterã. Ko

tekomba'etee oĩma Tetã Paraguái Leiguasu ha ambue léipe ha imburuvichakuéra oguereko heta tembipuru oñorãirõ hağua guaraníre MERCOSUR-pe.

Ha toğuahẽ ára tojehecha guarani mba'e tuichavéva ani opyta tembiasakue ha tekomba'ekuaápe, hakatu avei opaite sãmbyharendakuéra ryepýpe Paraguái ha MERCOSUR-pe.

Raphael Carvalho de Vasconcelos

Magister y Doctor por la USP. Magister y Doctor por la UERJ.

Profesor de la UERJ y de la UFRRJ.

Secretario del TPR

Ñembojaha Jevy Renda: Tekojakuaa Joajurã